

Высокі статус Статута

Нацыянальная бібліятэка Беларусі стала месцам правядзення IX Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў, якія праходзяць у краіне з 1998 года.

ЕўРАПЕЙСКАЯ КАНСТЫТУЦЫЯ НА ДВА З ПАЛОВАЙ СТАГОДДЗІ

Тэма сёлетніх чытанняў гучала як «Статут Вялікага Княства Літоўскага ў гісторыі культуры Беларусі». Ад Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, якое разам з НББ выступіла іх арганізатарам, прысутных павіншаваў Тадэуш Стружэцкі. Ён падкрэсліў значэнне Статута 1588 года, які лічыцца адным з першых канстытуцыйных зводаў і дзейнічаў на беларускіх землях да 1840 года. А таксама адзначыў высокі ўзровень форуму: нездарма яго правядзенне закладзена ў дзяржаўную праграму «Культура Беларусі» на 2011 — 2015 гады.

Грунтоўным атрымалася прывітальнае слова Аляксандра Кавалені, акадэміка-сакратара Аддзялення гуманітарных навук і мастацтваў НАН Беларусі. Як нагадаў вучоны, Статут 1588 года часта называюць «еўрапейскай канстытуцыяй феадальнага грамадства», у якой былі абагулены ідэі, што апярэджвалі час. Напрыклад, адлюстраваны падзел на тры галіны ўлады (заканадаўчую, выканаўчую і судовую). З'яўленне трох статутаў (1529, 1566 і 1588 гадоў) — сведчанне высокага ўзроўню развіцця тагачаснага грамадства. На думку А. Кавалені, кожны з гэтых дакументаў — сімвал нашай магутнасці, сведчанне высокага ўзроўню дзяржаўнага будаўніцтва. А таксама таго, што Беларусь з'яўляецца раўнапраўнай еўрапейскай краінай не толькі геаграфічна.

Наступным прамовам стаў дырэктар музея гісторыі Магілёва Аляксей Баццокоў, пры ўдзеле якога ў Беларусь вярнуўся першы асобнік Статута ВКЛ 1588 года. Звярнуўшыся да тых падзей, Аляксей Мікалаевіч канстатаваў, што музей з'яўляўся тэхнічнай плячоўкай, каб каардынаваць працу. Тысячы людзей аказалі яго супрацоўнікам давер. Выкуп Статута стаў справай агульнанацыянальнага значэння. Таму выбару, ці працягваць справу надалей, у супрацоўніках не было. А. Баццокоў выказаў спадзяванне, што неўзабаве ў фонды музея трапяць і іншыя каштоўнасці: «Апостал» Спірыдона Собаля і фрагмент скарынаўскай «Бібліі».

У завяршэнне ўрачыстай часткі прагучалі прывітальныя словы прадстаўніка Нацыянальнай акадэміі прававых навук Украіны Аляксандра Кацюбы, а таксама старшыні Вышэйшага гаспадарчага суда Віктара Камянкова.

ЯК СТАТУТ ТРАПІЎ У РЫГУ?

Пленарнае пасяджэнне пачалося з даклада дырэктара НББ Рамана Матульскага «Дзейнасць Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі па захаванні, пазнаванні і папулярызацыі нацыянальнай кніжнай спадчыны». Актуальнасць тэмы больш чым відавочная. З багатай кніжнай спадчыны краіны за асобныя перыяды да нас дайшло літаральна некалькі працэнтаў (тады як у іншых краінах, наадварот, не хапае ўсяго некалькіх працэнтаў). Докладчык прывёў прыклад бібліятэкі князёў Радзівілаў, якая была нацыяналізавана пасля далучэння Заходняй Беларусі да БССР і перададзена ў Акадэмію навук, а падчас вайны вывезена ў Германію. На Радзіму вярнуліся толькі яе рэшткі: цяпер у Беларусі захоўваецца ўсяго каля 4 тысяч асобнікаў.

Сёння НББ працуе адначасова ў некалькіх кірунках. Працягваюцца

Фота прадстаўлена Нацыянальнай бібліятэкай Беларусі

Выступае намеснік дырэктара НББ Аляксей Суша.

даследаванні гісторыі бібліятэчнай справы на Беларусі, прычым плануецца выдаць том, прысвечаны падзеям пасля 1991 года. У межах «скарыніны» рыхтуецца электронная бібліятэка з твораў айчыннага першадрукара, а таксама мяркуецца ажыццявіць факсімільныя выданні яго публікацый. Зрэшты, абедзве тэндэнцыі ўласцівы даследаванню не толькі скарынаўскай спадчыны. Усяго ў НББ налічваецца каля 300 тысяч поўных тэкстаў у электронным фармаце. Што да факсіміль, дык у мінулым годзе з дапамогай Выдавецтва Беларускага Экзархата і «Мастацкай літаратуры» выйшла сем выданняў такога кшталту: «Жыццё Ефрасіні Полацкай», «Полацкае Евангелле», «Буквар», выдадзены ў Вільні ў 1767 годзе, паэма «Сымон-музыка» Якуба Коласа, зборнік «Шляхам жыцця» Янкі Купалы, «Гісторыя беларускай (крыўскай) кнігі» Вацлава Ластоўскага і «Калядная пісанка. 1913». НББ працягвае працу па папаўненні фонду. За апошні год набыта больш як 150 рэдкіх і каштоўных кніг, сярод якіх «Жыцці святых» (Магілёў, 1702), «Псалтыр» (Вільня, 1782), «Вялікае мастацтва артылерыі» Казіміра Семановіча, а таксама некалькі каштоўных карт. Працягваецца праца і ў іншых кірунках.

Тэма даклада Таісіі Доўнар, прафесара кафедры тэорыі і гісторыі дзяржавы і права юрыдычнага факультэта БДУ, гучала як «Канстытуцыйная накіраванасць Статута Вялікага Княства Літоўскага 1588 г.». У сучасным разуменні Канстытуцыя — дакумент, які дае аднолькавыя правы ўсім грамадзянам дзяржавы. Зразумела, у феадальным грамадстве такое было немагчыма. Але, на думку дакладчыцы, канстытуцыйная скіраванасць Статута несумненная. Там былі замацаваныя найважнейшыя прававыя прынцыпы: законнасці, справядлівасці, падзелу ўлады. Канечне, чысціні гэтага падзелу яшчэ не было, але Статут з'яўляўся дакументам, арыентаваным на будучае.

Яна Дрэйманэ, вядучы даследчык Нацыянальнай бібліятэкі Латвіі, распавяла прысутным пра ўласную ўстанову, а таксама пра загадкавы асобнік першага выдання Статута ВКЛ 1588 г., які знаходзіцца ў фондах НБЛ. Ён трапіў у бібліятэку ў 1924 — 1925 гадах, у перыяд першай незалежнасці Латвіі. Магчыма, Нацыянальная бібліятэка атрымала гэты асобнік з нацыяналізаваных бібліятэк памешчыкаў. У ім няма першых старонак, таму ён адразу пачынаецца з рукапіснага рэзэра Статута. Вывучэнне маргіналіяў дазволіла высветліць, што асобнік належаў Васілю Качубею, генеральнаму пісару Войска Запарожскага. Але пытанне, якім чынам кніга трапіла ў Рыгу, пакуль застаецца адкрытым.

Галоўны навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі НАН Беларусі Георгій

Галенчанка звярнуўся да праблемы падрыхтоўкі факсімільнага выдання Статута ВКЛ 1566 года. Ён адзначыў, што першыя два статуты не былі выдадзены, хоць шляхецкія колы хадайнічалі пра гэта. Яны распаўсюджваліся ў рукапісным выглядзе, звычайны наклад статутаў складаў каля 200 экзэмпляраў. У Беларусі дагэтуль няма манаграфіі, прысвечанай гэтым дакументам, а таксама акадэмічнага выдання Статута 1566 года.

Кацярына Цілева, загадчык навукова-даследчага аддзела кансервацыі і рэстаўрацыі фондаў Бібліятэкі Расійскай акадэміі навук, спынілася на пытанні захавання рэдкіх і каштоўных кніг з фондаў уласнай установы (на прыкладзе збору Радзівілаў). Выданні трапілі ў Санкт-Пецярбург у 1772 годзе, але не былі аб'яднаныя ў адзін фонд. Пазней частка асобнікаў папоўніла бібліятэку маскоўскага ўніверсітэта, некаторыя былі перададзены ў Хельсінкі. Навукоўцы распрацавалі электронныя карты, якія запўняюцца пры апісанні пэўнага дакумента. У кожнай налічваецца да 60 параметраў, у тым ліку бібліяграфічныя апісанні, інфармацыя пра стан калекцый (папяровай і электроннай версій). Расійскія даследчыкі выкарыстоўваюць у сваёй працы тэхналогію фазавога захавання. Дзякуючы гэтаму захавальнасць калекцый не выклікае сумненняў.

ЧАКАЕМ НОВЫ ФАРМАТ

Далейшая праца працягнулася на секцыях. У першы дзень канферэнцыі навукоўцы абмеркавалі такія праблемы, як «Статуты Вялікага Княства Літоўскага ў кантэксце кніжнай культуры XVI стагоддзя» і «Статут Вялікага Княства Літоўскага 1588 года як помнік прававой культуры беларускага народа». На другі дзень — «Выяўленне і даследаванне кніжных помнікаў і калекцый», а таксама «Дакументальныя крыніцы па даследаванні гісторыі і культуры Вялікага Княства Літоўскага». Акрамя таго, у фармаце кнігазнаўчых чытанняў адбылося адкрыццё выстаўкі выданняў Статута Вялікага Княства Літоўскага з фондаў НББ і Музея гісторыі Магілёва.

Дарэчы, арганізатары ўжо пачалі падрыхтоўку да наступнага, дзясятага па ліку мерапрыемства, якое пройдзе ў іншым фармаце. Паводле Р. Матульскага, кнігазнаўчыя чытанняў спярша нагадвалі ўтульныя сустрэчы кнігазнаўцаў і культуролагаў, прысвечаныя праблемам кнігі. З мінулага года яны сталі праходзіць у новым фармаце і, па сутнасці, пераўтварыліся ва ўніверсальны навуковы форум, прысвечаны праблемам кнігі. Разам з тым такі ход пазбаўляе чытанні пэўнай камернасці. Таму надалей будучь праводзіцца два мерапрыемствы: вясной — кнігазнаўчыя чытання, а восенню — бібліятэчны форум.

Дзяніс МАРЦІНОВІЧ